

מערך שיעור - "צום נזכור" / עדן גולדשטיין

1. מטרת על:

החניך יבין את הצורך בצום ביום הזיכרון לשואה ולגבורה לשם הנצחת זיכרון השואה.

2. מטרות ביניים:

- א. החניך יבחין בין סוגי הזיכרון הקיימים.
- ב. החניך ימנה שיטות שעוזרות לו לזיכרון.
- ג. החניך יבחין בין זיכרון פרטי ללאומי.
- ד. החניך יבנה תוכנית הנצחה.
- ה. החניך יכיר את המושג "הכחשת השואה".
- ו. החניך יבחין באנלוגיה בין אירועים בהיסטוריה העם היהודי לשואה.
- ז. החניך יכיר את מיזם "צום נזכור".

3. רציונל:

החניכים הינם חלק מעמ"י. כמי שאבותיהם חוו את תופת מלחמת העולם השנייה, ראוי שיתעסקו בשאלת זיכרון השואה.

4. הערות למדריך:

- רצוי להגדיר חוזה לפני תחילת הפעילות, כיוון שהשיעור דורש המון שיתוף פעולה.
- רצוי להעביר את השיעור בחוץ בשיבה מעגלית, על מנת ליצור פלטפורמה נוחה לשיתוף.

5. עזרים:

- דפים ועטים
- נספחים

6. מפרט זמנים:

שלב בשיעור	נושא	חלוקת זמנים
פתיחה	מהו זיכרון עבורך?	10 דק'
גוף	דיון סביב הגדרה מילונית של זיכרון	5 דק'
	חלוקה לקבוצות - הנצחה משלכם	20 דק'
	הכחשת השואה	5 דק'
	הכרת צום נזכור	10 דק'
סיכום	סיכום השיעור+ קטע של רביטל ויטלזון + שאלות	10 דק'

תוכן:

פתיחה

שאל: מהו זיכרון בשבילך?

קבל: תשובות שונות

דיון סביב הערך זיכרון

חשוף את הערך זיכרון ע"פ המילון (נספח 1).

• **שאל:** מה דעתכם על ההגדרה המילונית לזיכרון? האם זה דומה לאופן שבו זיכרון נתפס בעיניכם?

קבל: תשובות שונות

• **שאל:** אילו דרכים אתם מכירים לזיכרון?

קבל: סיכומים למבחן, אסוציאציות, מצבת זיכרון, אירוע זיכרון וכו'

- **שאל:** האם אפשר להבחין בין שני סוגים של זיכרון?
קבל: את הדרכים לזיכרון אפשר לחלק לשתיים זיכרון פרטי – אישי וזיכרון כללי – לאומי.
**נשווה בין שני הסוגים ונאפיין דרך הנצחה לכל אחד.

חלוקה לקבוצות והקמת תוכנית הנצחה

- מתחלקים לקבוצות של 4-5 אנשים ומחלקים דף הנחיות (נספח 2).
- כל קבוצה מקבלת דף עם סיפור (סיפור חנוכה, פורים, רצח גדליה בין אחיקם, 9 באב).
על הקבוצה לגבש תוכנית הנצחה לאותו מאורע ולעמוד בקריטריונים המופיעים באותו הדף.
**רצוי לעבור בין הקבוצות תוך כדי העבודה ולהכווין
- **כדאי שיתייחסו לסיפור כאל סיפור שאינם מכירים כדי לא לחסום את אופן החשיבה.
בסוף ההכנות בקש מכמה קבוצות להציג את הרעיונות שלהם.
- סכום:** במובנים רבים קיימת אנאלוגיה בין מארעות היסטוריים רבים המתוארים בתנ"ך לשואת העם היהודי.
לאותם אירועים קיימת הנצחה – ליל הסדר, חנוכה, פורים אבל מה עם השואה?

הכחשת השואה

- **שאל:** האם מישהו מכיר את המושג "מכחישי שואה"?
קבל: תשובות שונות
הקרא את הערך הכחשת שואה בוויקיפדיה (נספח 3) -
- **שאל:** האם לדעתכם הכחשת שואה זה משהו שילך ויגדל או ילך וידעך לאורך השנים?
קבל: ככה ילך ויגדל לאור העובדה שהאנשים שהיו בזמן השואה הולכים ומתמעטים לאורך השנים וכדו'
- **שאל:** מה לדעתכם אפשר לעשות?
קבל: תשובות שונות

הכרת "צום נזכור"

"צום נזכור", הצום הישראלי הראשון, הוא יוזמה חברתית שמציעה דרך נוספת להנציח את זיכרון השואה באמצעות צום.

"נפטר ניצול השואה האחרון..."

זו תהיה הכותרת בכל העיתונים באחד הימים בעשור הקרוב.

לא יהיו עוד אנשי עדות, הנסיעות לפולין ילכו ויתמעטו, והקשר שלנו כיהודים לשואה הגדולה שעברה על עמנו תלך ותתפוגג. מה עושים? איך מוודאים שזיכרון זה לא ישכח?

בכדי לזכור ולא לשכוח, החלטנו פשוט לצום ביום השואה. צום, דרך כל כך יהודית לזכור.

צום אשר ייתן לאנשי העדות האחרונים החיים בתוכנו, בטחון נוסף שנזכור גם כשהם כבר לא יהיו כאן, ויעלו אל גנזי מרומים לפגוש את היקרים שלא הצליחו להימלט מהתופת.

צום, המקום בו אנו מונעים מעצמנו את כל מנעמי העולם בו אנו חיים היום, כדי לזכור שלא הכול טריוויאלי, שלא ברור מאליו שיש לנו קורת גג, פת לחם ומעט מים.

צום, אשר יהיה כר נרחב לדיונים האם ואם בכלל, ומי אנחנו שנקבע יום צום כזה בחודש ניסן? ומה עם שאר ימי הזיכרון שלנו, בכולם פתאום נצום?

הצום, אשר אם יהפוך למנהג רחב, יבטיח כי גם לאחר היום בו הכותרת בעיתון תצעק כי נפטר ניצול השואה האחרון, אנחנו נמשיך ונזכור, לא רק בראש ואפילו בלב, אלא גם בבטן, את מה שהיה ואסור שיחזור לעולם.

****הרחב בע"פ על צום נזכור והשאר מקום לדין ושאלות.**

סיכום

הקרא קטע של רביטל ויטלזון לסיכום (נספח 4) וסכם במילים שלך.

**** אפשר להוסיף דעה אישית או חוויה אישית / טיפים ועצות על זיכרון השואה, ולשאול את החניכים אם גם להם יש טיפים.**

נספחים:

נספח 1-

זָכְרוֹן:

1. תפקוד מוחי המשמש לאגירת ושמירת מידע.
2. חוויה או מידע מהעבר שנשמרו בתודעה.
3. הנצחה.
4. זיכרון הוא יכולתו של האורגניזם לאגור מידע מהסביבה דרך החושים ולהשתמש בו.

נספח 2 -

עליכם ליצור הנצחה לציון הצלת היהודים מהשמדה באימפריה הפרסית בתקופה שלאחר חורבן בית המקדש הראשון. באותה עת שלטו הפרסים על חלקים נרחבים מיבשת אסיה. על פי המסופר, גירש מלך פרס את אשתו המלכה, והחל לחפש לו מלכה חדשה בין כל בתולות הממלכה. לבסוף נבחרה למלכה, נערה יהודייה שנאלצה להסתיר את דתה מפני המלך ואנשיו בעצת בן דודה. באותו זמן, החל יועצו הקרוב של המלך, לנטור טינה לאותו הדוד בשל סירובו להשתחוות בפניו. בעקבות זאת זמן היועץ "להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים" שחיו בכל ממלכת פרס ולקחת את רכושם. הסיבה שנתן למלך הייתה:

יִשְׁנֹו עִם-אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרֵד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכּוֹתָהּ; וְדָתֵיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-עַם וְאֶת-דָּתִי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין-שָׁוֶה לְהַנִּיחָם. אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב, יִכְתֹּב לְאַבְדָּם; וְעִשְׂרֵת אֲלָפִים כֶּסֶף אֲשֶׁקוּל עַל-יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, לְהַבִּיא אֶל-גְּנָזֵי הַמֶּלֶךְ.

המלך נעתר לבקשה והוציא כתב מלכות המורה על השמדת כל היהודים ביום י"ג באדר, יום שאותו בחר היועץ על ידי הטלת פור. אולם מזימה זו סוכלה הודות לשורה של אירועים במעורבותם של אותה נערה יהודייה ודודה, שהובילו במקום זאת להוצאתו להורג של הזומם, היועץ. על אף שהמלך לא יכול היה לבטל את כתב ההשמדה, הוא הוציא פקודה חדשה המאפשרת ליהודים להתגונן ולעמוד על נפשם ביום המיועד.

על ההנצחה לכלול מס' פרמטרים:

- 1- רלוונטית בעוד 1000 שנה.
- 2- רלוונטית לכל פלח באוכלוסייה היהודית.
- 3- ייחודית לאותו סיפור.

עליכם ליצור הנצחה לציון ניצחון היהודים על קבוצה ששלטה בארץ ישראל. בשנת 167 לפנה"ס החלו קבוצת יהודים להנהיג את ההתקוממות נגד השלטון הסלאוקי בארץ ישראל, שכונתה "מרד החשמונאים", על רקע גזירות אנטיוכוס - איסורים שהוטלו על ידי השלטון הזר על קיום אורך חייהם היהודי. בשנת 164 לפנה"ס הצליחו המורדים תוך חירוף הנפש לשחרר את ירושלים ובית המקדש משלטון היוונים והמתיוונים, שתחת שלטונם שבת בית המקדש מפעילות כשלוש שנים ולהחזיר עטרה ליושנה.

על ההנצחה לכלול מס' פרמטרים:

- 1- רלוונטית בעוד 1000 שנה.
- 2- רלוונטית לכל פלח באוכלוסייה היהודית.
- 3- ייחודית לאותו סיפור.

עליכם ליצור הנצחה לציון יציאת העם היהודי מעבדות לחרות. לפי הכתוב, בני ישראל זעקו לאל שיושיעם מהשעבוד ארוך השנים, והוא שיגר אליהם את נביאו ובידו אותות מופתיים, כדי לדרוש מהמשעבד שישלחם. אותו משעבד סירב, והאל הנחית על אותה המדינה עשר מכות. רק לאחר עשר המכות נכנע המשעבד והתיר לבני ישראל לצאת למדבר. כעבור זמן מה, כשראה שעם ישראל אינו מתכוון לשוב, יצא למרדף בראש צבאו, שהסתיים בנס קריעת ים סוף, כאשר בני ישראל חצו את הים בבטחה והצבא טבע בו.

על ההנצחה לכלול מס' פרמטרים:

- 1- רלוונטיות בעוד 1000 שנה.
- 2- רלוונטיות לכל פלח באוכלוסייה היהודית.
- 3- ייחודית לאותו סיפור.

עליכם ליצור הנצחה לציון תאריך מסוים בו אירעו לעם היהודי המאורעות הבאים:

1. יוצא צו המורה על גירוש יהודי ספרד.
2. גירוש יהודי אנגליה – הורה אדוארד הראשון מלך אנגליה לגרש את כל היהודים מארצו עד היום הראשון בחודש נובמבר 1290, וכי אלה שיישארו בה אחרי תאריך זה יוצאו להורג.
3. חרב הבית בראשונה: בית המקדש הראשון נחרב בידי צבאו של נבוכדנצר השני, מלך בבל.
4. חרב הבית בשנייה: בית המקדש השני נחרב בתקופת המרד הגדול, בידי הצבא הרומי ובראשו המצביא טיטוס.
5. נלכדה ביתר: שתי הצרות האחרונות התרחשו בימי מרד בר כוכבא, תחת שלטון האימפריה הרומית במאה ה-2 לספירה.
6. נחרשה העיר: באותו דור נחרשה אדמת ירושלים לקראת הקמתה של עיר אלילית בשם איליה קפיטולינה על חורבותיה.
7. נגזר על בני"י שלא יכנסו לארץ ישראל

על ההנצחה לכלול מס' פרמטרים:

- 1- רלוונטיות בעוד 1000 שנה.
- 2- רלוונטיות לכל פלח באוכלוסייה היהודית.
- 3- ייחודית לאותו סיפור.

עליכם ליצור הנצחה לציון המאורע הבא:

לאחר כיבוש ממלכת יהודה בידי הבבלים, הוגלה רוב העם היהודי, ובמיוחד נכבדי העם, לבבל, ואילו בארץ נשארו מעטים מדלת העם, ששימשו כורמים ויוגבים. נבוכדנצר השני, מלך בבל, הציב יהודי אחד לשליט על

שארית הפליטה אשר נותרה בארץ יהודה. אותו יהודי אסף והנהיג את כל פליטי החורבן, ושכנע את יושבי יהודה לאסוף את היבולים, ואף קיבל גיבוי מירמיהו הנביא שהצטרף אליו למצפה. כפי שמתואר בספר ירמיה, אותו יהודי נרצח בידי קבוצת יהודים בהנהגת ישמעאל בן נתניה, שהיה נצר לשושלת המלוכה. הוא הוזהר על הצפוי להתרחש מפי נאמניו, מפקד הצבא יוחנן בן קרח ואנשיו, שהזהירו אותו מפני ישמעאל. יוחנן אף ביקש כי אותו יהודי יקדים להורגו בפעולת מנע, אך אותו יהודי לא האמין לו וסירב להצעתו. אותו יהודי נרצח כשישב במצפה (כנראה נבי סמואל של היום), ואיתו נטבחו גם תומכיו ואף החיילים הבבליים שהיו מוצבים שם. הרצח שנעשה בעיצומה של סעודה שערך אותו יהודי לישמעאל בן נתניה ואנשיו, נעשה בהכוונת בעליס מלך עמון. ברצח אותו יהודי בא הקץ לקיומה של אוטונומיה יהודית כלשהי בארץ ישראל לאחר חורבן הבית הראשון. הרצח גרם לדלת העם, שהיו תחת ממשלתו של אותו יהודי, להתפזר. מקצתם ירדו למצרים, מחשש לתגובת הבבלים. בכך הושלם חורבן הבית הראשון, ולא נותרה כל ריבונות יהודית בארץ ישראל למשך שבעים שנה, עד ימי שיבת ציון.

על ההנצחה לכלול מס' פרמטרים:

- 1- רלוונטיות בעוד 1000 שנה.
- 2- רלוונטיות לכל פלח באוכלוסיה היהודית.
- 3- ייחודית לאותו סיפור.

נספח 3

הגדרה בוויקיפדיה: הכחשת השואה היא הטענה כי השואה לא אירעה, או כי לא הייתה בממדים המיוחסים לה על ידי ההיסטוריונים מהזרם המרכזי, או כי לא הייתה מכוונת ומאורגנת על ידי הממשלה הנאצית בגרמניה או כי לא הייתה מכוונת דווקא כלפי יהודים. להכחשת שואה מאפיינים של תאוריית קשר[1] אנטישמית הטוענת לשכתוב ההיסטוריה על ידי ארגונים רבי השפעה.

יש המבדילים בין רמות שונות של הכחשת שואה, למשל הכחשה המבטלת את התרחשות השואה מכל וכל, ובין הכחשה טוענת שהתרחשה שואה, אם כי לא בממדים המדוברים, או שאיננה תופעה ייחודית ודומה למעשי טבח ורצח עם אחרים שנעשו לפניה. בנוסף להכחשת השואה בידי יחידים, היא ניכרת

בעיקר בקרב קבוצות נאו נאציות וארגונים אנטישמיים, וכן בקרב גורמים מוסלמים ובמיוחד הרדיקלים שבהם.

נספח 4

שבכל דור ודור: בין פסח ליום השואה

עם השנים הבנתי שלמצוות "והגדת לבנך" יש כמה כוכביות שאני חייבת לקבל על עצמי. את סיפור יציאת מצרים הם ימשיכו לשמוע מהגננת, אבל סיפור יציאת המשפחה שלנו "משם" מוטל עליי.

**מאת רביטל ויטלזון-יעקבס כ"ו בניסן ה'תשע"ח (10:07 11/04/2018)

"ליל הסדר שלי כילדה היה עבורי סבא עם הקיטל שלו. סבא חיים האהוב שלנו, יושב שם עם מספר על היד וסיפור על הנשמה. לעבור ליל סדר עם ניצולי שואה, סבא חיים או סבתא צילה, זה להרגיש בפה כל מילה של ההגדה. אצלנו לכל ילד יש ההגדה שלו עם הקדשה, וכל הגדה מעוטרת באיורים משלה. וכשאתה ילד – מה אתה עושה? יושב ובוהה באיורים ומחכה שיחצו את האפיקומן. ושם ראו את בני ישראל, רזים וכושלים. הולכים בזה אחר זה, משא על גבם ושוטרים ונוגשים סביבם. עם השנים שחלפו ועם ההתבגרות, שמענו עוד ועוד סיפורים מ"שם", ובכל שנה ההגדה והאיורים קיבלו צורה יותר ברורה ועלתה תמונה של מה שעברו סבא וחבריו מהגטו. לא בונים פירמידות אבל עובדים בפרך. רזים וכחושים, וסביבם שוטרים ונוגשים. דיברתי על זה עם חברתי קרן, שבעקבות פרסום טור שלי כאן כתבה לי שנמצא אצלה ספר מחזור של אותה עיירה שסבתי גדלה בה, כשאנוב (עיירה בדרום פולין). שאלתי אותה אם גם אצלה התקיים החיבור המיוחד הזה בין ליל הסדר וסיפור יציאת מצרים לבין סיפורי השואה.

והיא סיפרה: על איך כשסבא היה עוצם עיניים ומתחיל לשיר, פתאום הוא לא היה סבא אריה שלהם פה בבני-דרום, אלא אצ'ק, הנער בישיבה של כשאנוב, שיושב עם כל שאר האברכים בישיבה שלו, שמח ותמים ושר. ובשירת "עבדים היינו" המבט של סבתא פתאום היה נודד לרצפה, לפינה מנותקת מאיתנו, מהסדר, מהכול. איך היא ידעה שהיא חזרה לשם, לעבדות ההיא שלה.

כי אצלם כל השנה היו סיפורי "הא לחמא עניא". כשסבא היה לועס בתאוה את המצה והיא הייתה נזכרת שגם בימי החול הוא בכלל לא אהב לחם טרי. הוא היה קונה כל יום לחם, מעמיד אותו להתייבש על השיש, ורק למחרת אוכל ממנו. היה אומר על לחם טרי שיש לו טעם של בצק, שזו שריטה מהתקופה ההיא. התרגל לאהוב לחם יבש.

דיברנו, קרן ואני, על איך זה להיות דור שלישי. כשכולם בכיתה סיפרו על שולחן הסדר הענק שלהם, על עשרות בני הדודים שיש להם, ואנחנו היינו מתכווצות ומתביישות במשפחה הקטנטנה שיש לנו. על חוויות בקשר סבתא־נכדה. אני עד היום זוכרת בצמרמורת את ההליכה עם סבתא לסרט של חנה סנש, ואיך כל הדרך חזרה לא שאלתי – אם ככה גם היה לה. שם בשואה. קרן סיפרה על הרגע שהיא צפתה יחד עם סבתה בחדשות כשבישרו בהתרגשות על הצלחת מבצע שלמה. מהמסך ניבטו עשרות אלפי יהודים תשושים, מפוחדים, חלשים, חיילי צה"ל נושאים אותם על ידיהם. כולנו בהתרגשות ובגאווה עצומה. ושוב העיניים של סבתא נודדות לשם... לאז... והיא רק ממלמלת בשקט למי שהצליח לשמוע אותה "מעניין מה היה קורה אם הייתה לנו מדינה ב־1940".

כי מאז, כל דבר שקרה לנו, כל דבר שחווינו, נחוה פעמיים. פעם אחת בעיניים הצבריות־התמימות שלנו ופעם שנייה – בעיניים המצולקות והכואבות שלהם. כל חתונה של נכד או נכדה, כל לידה של נין או נינה, זה תמיד מעבר למאורע עצמו. זו שמחה שהיא גם ניצחון.

עם השנים, ועם הפרידות העצובות מהדור היקר ההוא, הבנתי שלמצוות "והגדת לבנך" יש כמה כוכביות ונספחים שאני חייבת לקבל על עצמי. את סיפור יציאת מצרים הם ימשיכו לשמוע מהגגנת ומהמורה, וזה גם יהיה חלק רגיל מההגדה ומלילות הסדר בכל שלב בחייהם.

אבל סיפור המשפחה שלנו – זה מוטל עליי. כי אם אין אני להם, מי להם? מי יספר את סיפורם של ארבעה ניצולים ששרדו תופת, אך כל מה שהיה להם והיה יכול להיות – נכחד ונשרף ונרצח. אז אני מתעקשת לכל ילד להוסיף שם שני, שייקח איתו הלאה את הסיפור, לפחות לעוד דור אחד קדימה. שזה לא יהיה עוד פרק בספר, אלא חי ונושם וזוכר ולא סולח. שידעו שהם פה בזכות בני ישראל ששרדו ושמרו על הנפש והרוח, שלא היו מעלים על דעתם שם בגיהנום ההוא, שעוד יזכו להיות בירושלים הבנויה".

